

מאלפי זהב

אוצר הערות והידושים קושיות וביאורים

לקט ענינים בפשט בהלכה ובאגדה על סדר הפרשה

פרשת תולדות

יגיעת התורה עדיפה על ידיעת כל התורה כולה

(ט"ו' כב) ויתרוצצו - על כרחך המקרא הזה אומר דורשני, שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת.

ידוע הביאור מדוע רצה לצאת, אע"פ שהמלאך מלמד את העובר בבטן אמו את כל התורה (נדה ל ע"ב). שהעדיף ללמוד בחוץ בלא מלאך, העיקר שלא ללמוד במחיצת עשו הרשע.

אולם אאמו"ר שליט"א ביאר באופ"א ע"פ מש"כ הגר"א משלי (יט, כג), שרזי התורה שמגלין לאדם בשנתו, לא בא לו מזה שום שחר. ורק על מה שלומד ביום, זוכה לעוה"ב.

[ונאים הדברים למי שכתבן, כמש"כ הגר"ח מוולוז'ין (בהקדמתו לספרא דצניעותא) שפעמים רבות השכימו לפתחו של הגר"א, כמה מגידים מן השמים בשאלתם ובקשתם שרוצים למסור לו רזין דאורייתא בלא שום עמל, ולא הטא אזנו אליהם כלל].

ולכא' הטעם בזה, שעיקר השכר על הלימוד, הוא על העמל והיגיעה. וע"כ יעקב העדיף ללמוד בחוץ עם העמל והיגיעה. [לא שכיון לשכר, אלא שמוכח מזה דרצון השי"ת זה הלימוד שלומד בעצמו].

(ט"ו' כח) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב. ביאר השל"ה הקדוש, [וכ"מ בחוקנין], הא דביצחק נכתב בלשון עבר, משום שהיא אהבה התלויה בדבר, שאהב אותו מחמת שציד בפיו, וכל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה (אבות פ"ה מט"ז). משא"כ לגבי רבקה כתוב ורבקה אהבת בלשון הווה, כי אהבה אותה מפני מהותו שהיה צדיק, ואהבה שאינה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם. [והן אמת שמספרים שהגרי"ד בן מרן הגרי"ז זצ"ל, אמר מדעתו כביאור זה, בפני אביו מרן זצ"ל. והגרי"ז מחה בו, שאיך יתכן לומר 'אהבה התלויה בדבר' על יצחק אבינו. ונראה דהיתה כונתו שאין לנו לומר כן מדעתנו. אך אם השל"ה הקדוש אומר כן, צ"ל שהבין דמאחר שסו"ס בתורה מפורש שאהב אותו מחמת ש'ציד בפיו', אחרי כל הביאורים הרבים שנבאר כמה לש"ש היה בזה, סו"ס כיון שבתורה מבו' כן, ע"כ שבאיו נקודה בדקי דקות, זה היה אהבה התלויה בדבר. (ועי' מה שהבאנו להלן מחז"ל שהיה בזה ענין של שוחר). ופשוט].

איך יצחק אהב את עשו

ויהאב יצחק את עשו כי ציד בפיו - כתרנומו בפיו של יצחק, ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו.

והכונה היא שהיה מרמהו כאילו הוא ירא שמים וצדיק, [וכמש"כ לעיל עה"פ יודע ציד, לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושאלו אבא היאך מעשרין את המלה ואת התבן כסבור אביו שהוא מרדק במצות]. ובתנחומא (ס"ה ח) איתא שהיה אומר ליצחק שנתה בא מבית המדרש, והיה אומר לו הלכות שכאילו למד שם.

ולכא' הוא פלא פלאות כיצד והאיך הצליח רשע זה לרמות את יצחק אבינו ע"ה עד שיחשיבנו למדקדק במצוות. והלא כל אב מכיר את בנו בדרך כלל, ובפרט יצחק אבינו שהיה בעל רוח"ק.

ביאר מו"ז מרן הגר"א לופיאן זצ"ל (בלב אליהו), דמאחר שהכתוב מעיד, כי ציד בפיו, שהיה צד אותו ומרמהו. ממילא, כשם שכאשר הוזכר שבחו של יעקב אבינו ע"ה, 'איש תם יושב אהלים', אנו מבינים שהדברים כפשטם, שהיה מושלם במעלות אלו בתכלית השלימות. כך גם להיפך לגבי עשו הרשע, אשר התורה מעידה עליו שהיה מרמה את אביו, ע"כ היה כה גדול ברמאות בתכלית השלימות, עד שהצליח לרמות אפי' את יצחק אבינו ע"ה! [וסיים שם, ולפי"ז אין אנו צריכים לחפש ולגבב טעמים היאך הצליח עשו זה לרמות את אביו, שהרי הכתוב מעיד על גודל רמאותו].

אך לתרגומו ולפי פשוטו, דאהבו משום ש'ציד בפיו', צ"כ כיצד יתכן שמחמת דבר כזה אהב אותו.

והביאור בזה הוא עפ"ד המדרש (סו, ה-ו. ובתנחומא ס"ח ח) שהציד שאכל מעשו, היה שוחד. וכתוב והשוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים. [ועי' הדר זקנים, דהשוחד יעור עיני חכמים, היינו יצחק. ויסלף דברי צדיקים, היינו שמחמתו הוצרך יעקב לשנות מהאמת כדי לקבל הברכות]. וממילא מאחר שהתורה מעידה על גודל השפעת השוחד, אפי' על צדיקים. אין בזה יוצא מן הכלל.

וכמסופר בגמ' בכתובות (ק"ב ע"ב) הרבה מעשים בתנאים ובאמוראים, אשר במעט שוחד פסלו עצמם מלדון, והרגישו שלבם מיחל שנותן השוחד יטעון טענות טובות ויצליח. ועי' מה שהארכנו בס"ד בפ' שופטים (טז, טז). בכיאר טעם הדבר, שככל שהאדם יותר צדיק, ה"ה יותר מכיר טובה אפי' על הנאה מועטת, וע"כ כבר אינו יכול לשפוט צדק. [אמנם עי"ש משנ"ת ברברי החזו"א שהשוחד הוא מהחוקים].

וממילא כ"ש לגבי יצחק עמוד היראה, שבודאי היה מושלם במידת הכרת הטוב. וממילא אחרי שעשו כיבדו והאכילו כל הזמן, התמלא אליו בהכרת הטוב עצומה. [ועי' מש"כ מו"ז זצ"ל בספר בקוראי שמו, לבאר דברי הרמב"ן שיצחק ביקש מעשו מטעמים, קודם שיתן לו הברכות, כדי לקשר נפשו בו. דהכונה שעי' שנהנה ממנו, ובפרט כשטרח עבורו, יש לו הכרת הטוב כלפיו. וע"כ אמר לו לצוד בדוקא]. ואמנם מעצמינו לא היינו מעיזים להזכיר בואת ענין של שוחד. אך מאחר וחז"ל הקדושים אומרים כן, יבואר הדבר לפי"ז כיצד עשו הרשע הצליח להטות את ליבו.

ובאופ"א י"ל (אולי ע"ד דרוש), דמה שאהב את עשו כי ציד בפיו, אין הכונה שאהב אותו מחמת עצם הציד. אלא שראה איך עשו הולך לצוד עבורו חיות, ומסתכן עבור זה. [וכמו שמבואר בדעת זקנים וברשב"ם (בשם אביו ר"ם). בכיאר מה שאמר הנה אנכי הולך למות, 'שבכל יום אני הולך לצוד חיות ביערים המצויים שם דובים ואריות וחיות רעות, וכפסע בני ובין המות, וספק גדול אם אירש את אבא, ולמה זה לי בכורה, מוטב שאמכרנה לך כאשר אמרת בטובת הנאה]. וכן איך שהוא משרתו בבגדי מלכות, (כדאמר רשב"ג בילקוט כאן). ומכיון שכ"כ נהנה יצחק לראות הידור מצוה שכזה בכיבוד אב, ע"כ אהבו. וממילא מה שכתוב שאהבו כי ציד בפיו, היינו שאהבו מחמת שראה איך מסתכן לצוד ציד, עבור כיבוד אב.

(פכ"ו' ט"ו ג-ד) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך: והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצת האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. צ"ב לכא' הא דנכפל 'לזרעך אתן את כל הארצת האל', בבי' הפסוקים. ואולי י"ל דאחד הוא הבטחה ליצחק מכח עצמו, והשני מכח אביו. [ולפ"ו הפסוקי הא' הוא מכח השבועה לאברהם, והפסוקי הב' מכח יצחק. אולם י"ל ד'הקמתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך' שבפסוקי הא', הוא ענין חדש, ומישך שיך לפסוקי הבא. ועי'].

אולי ימושני אבי

(פכ"ז ס"ט יב) אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע.

שמעתי ממור הגרצ"י אידלשטיין שליט"א, ביאור מדודו בעל המשאת המלך זצ"ל. דהנה פן היינו שאינו רוצה שהדבר יקרה, ואולי היינו שרוצה שכך יהיה. וא"כ צ"ב מדוע אמר יעקב 'אולי', ולא אמר 'פן' ימושני וגו'.

וביאר, שיעקב בעומק ליבו לא רצה לשקר, לפי שהי' עמוד האמת. ולכן אמר בלשון אולי, כי השתוקק שאביו יבין שהוא יעקב. [ואמנם חשש שעי"ז והבאתי עלי קללה ולא ברכה. וע"כ נתנה לו רבקה אמו את בגדי עשן].

ועפ"ז נראה לבאר בס"ד דזהו כונת הגמ' במכות (כד ע"א) 'לא רגל על לשונו, זה יעקב אבינו שאמר אולי ימושני אבי'. ובפשוטו אינו מובן מדוע נשתבח בזה, דלכאוי רק חשש שמא יקולל. אמנם להנ"ל יש לבאר באופן נפלא, דהדקדוק הוא מלשון אולי. [וע"ע תר"ח מש"כ באופ"א].

הקול קול יעקב והידיים ידי עשו

(ס"ט כב) ויאמר הקל קול יעקב והידיים ידי עשו.

איתא במדרש (סו, כ ובאיכ"ר בפתיחות) על פסוק זה, כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הידיים ידי עשו, וכל זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות הידיים ידי עשו. [וכע"ז כתב רש"י בפ' חוקת (כ, טו) עה"פ, וישמע קולו, בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב, שאנו צועקים ונענים].

וכבר תמהו בזה הרבה אחרונים, (עי' בספר מעלות התורה אר"י, ובספר לב אליהו פ' תולדות), דלכאוי הדרש היפך הפסוק. דבפסוק מבואר דהקול קול יעקב הולך יחד עם הידיים ידי עשו. וביארו בזה ביאורים.

ומעודי תמהתי על תמיהתם, דהלא אדרבה, יצחק אמר כן בפליאה ובלשון תימה, כיצד יתכן כדבר הזה ששניהם יהיו יחדיו. [שמצד אחד ידיו שעריות, ומצד שני היה מדבר בקול תחנונים, ולא בקנטוריא כעשו, וכמו שפירש"י]. הרי מבואר דבאמת אינם הולכים יחדיו. [ובשלמא מה שעי"ז יש לעמ"י כח פה, י"ל דכיון דנפק מפומיה דיצחק, אפי' בלא כונה של ברכה, לא שב דיבורו ריקם, ונהיה לברכה לזרע יעקב כח תפילה חזק. אך בודאי שמשום זה א"צ להיות שד"ו יהא רק באופן שהידיים ידי עשו, אשר זה היפך דברי יצחק].

ולכאוי צ"ל בכונתם דמ"מ ע"ד הדרש דרשינן פעמים רבות כלשון הפסוק, וכגון והתעלמת פעמים שאתה מתעלם וכדו'. [ועי' משכ"כ בס"ד בפ' חוקת כ, טו].

עוד יש לישב ע"פ מש"כ הביה"ל לבאר, דיצחק ועשו חששו שיעקב יכנס וישנה קולו ויקח הברכות, וע"כ סיכמו ביניהם, שעשו ידבר בקולו של יעקב, וכך יבין יצחק שהוא עשו. אלא שיעקב לא שינה קולו [והטעם יבואר להלן], וע"כ סבר יצחק שהוא עשו. ולפי"ז יצחק לא אמר הקול קול יעקב וגו' בלשון תימה, אלא בניחותא, דהקול קול יעקב וגו', דמאחר שהכל כמסוכם מראש, יכול לברכו. [ומטע"ז באמת בירכו, אע"פ שלכאוי מאחר שהקול קול יעקב, הוא סיבה שלא לברכו. אך להנ"ל שכן סיכמו, א"כ אדרבה זהו טעם לברכו. רק צ"ב לאיזה צורך יצחק לומר כן]. וא"כ אין כאן קושיא, דבאמת קול יעקב היה ביחד עם ידי עשו.

מדוע יעקב לא שינה קולו

והא דבאמת יעקב לא דיבר בקולו של עשו, י"ל בתרי אנפי. חדא י"ל, דע"ז לא נצטוה מאמו, ולא רצה לשנות מן האמת יותר ממה שנתחייב בכיבוד אם.

[ושמעתי להאיר עפ"ז, דאם באמת היה משנה קולו, היה זה שלא כפי שיצחק ועשו סיכמו, והיה מתגלה שהוא יעקב. ושוב חזינן שרק מחמת ששעה כפי שציווהו, הצליח בכל דרכיו. [ועי' מש"כ לעיל פסו' ט].]

ובאופ"א יש לבאר ע"פ פרש"י שהכונה ב'הקול קול יעקב', שיעקב דיבר בלשון תחנונים. וממילא לא יכל לשנות דבורו. דרשע יכול לנסות לזמן מועט, לדבר בלשון של צדיק. אך צדיק לעולם לא יטנף פיו לדבר בלשון של רשע.

אלא שע"כ אין פירוש הביה"ל עולה בקנה אחד עם פרש"י. שהרי לפרש"י שהקול קול יעקב היינו לשון עדינה. הרי באמת אח"כ כשעשו נכנס, לא שינה לשונו לדבר כיעקב, אלא דיבר בלשון קנטוריא. ופשוט.

חידה

היבן יש למצוא מקור בראשונים שעוגה היא עגולה.

תשובה לחידה משבוע שעבר, כיצד יתכן אדם, אשר אפי' לשיטת החזו"א ה"ה חייב בקיום המצוות רק כפי שיעור הגר"ח נאה: גר שטבל במקוה שיש בו מ' סאה לפי השיעור הקטן, אף להחזו"א יש לחוש בדאו' כי הוא יהודי גמור. [ולגבי דרבנן יל"ד דלהחזו"א יפטר]. ומ"מ ממ"נ לא יתחייב לקיים המצוות כפי שיעור חזו"א, שהרי כל מה שחייב במצוות הוא רק להשיעור הקטן, ודו"ק. (שמעתי).

האם בשיעור מקוה ס"ל להחזו"א לחשוש לשיעור הקטן

ונבאר: הנה כתב החזו"א (ק"י השעורים א"ח סי' לט סוף ס"ק טו) 'כל מש"כ אינו אלא להחמיר, אבל במקום ששיעור רבותינו האחרונים ז"ל הוא לקולא בדאורייתא ראוי להיות מיראי הוראה ולהחמיר, וכן ראיתי שהיה המנהג להחמיר בשיעור יוה"כ אם לפי מצב החולה היה מספיק'.

אולם מפורסם כי דבריו נסוכו רק על שיעורי נפח, ואילו על שיעורי אורך, מוכח בכמה ראיות ממכתב וממעשים שהיו כי דעתו היא להלך אחר השיעור הגדול אף לקולא, [ואכמ"ל בה].

והנה לגבי שיעור מקוה יתכן למדוד בב' אופנים, א' שיעור נפח של מ' סאה, ב' שיעור אורך של אמה על אמה ברוב ג' אמות (אשר ב' שיעורים אלו מוזכרים יחדיו בגמ' פסחים קט ע"ב). וכשהשיעור הגדול הוא לחומרא [כפי שברוך כלל כ"ה במקוה] ליכא נ"מ לדעת החזו"א, כיון שבלא"ה נחמיר בשיעור הגדול אשר שוה בשניהם. אולם כשהשיעור הגדול הוא לקולא [כגון בטבילת גר הנ"ל, או לענין לטבול שוב עם ברכה] יל"ד האם יהא ס"ל למדוד בשיעור נפח, ובוה נחשוש לשיעור הקטן בדאו'. או למדוד בשיעור אורך אשר בזה לא חשש כלל לשיעור הקטן. ולענ"ד היה מסתבר כצד א'.

אולם העירו בשם אדמו"ר מרן הגר"ח זצ"ל כי באופן ששייך למדוד גם בשיעור אורך וגם בשיעור נפח, היתה דעת החזו"א להלך כפי שיעור האורך אף לקולא, והראיה ממעשה שהיה שקידשו על יין כפי השיעור הקטן והורה לקדש שוב. [אשר ברכיית ג"כ מבואר בגמ' ב' אופנים לשער].

ולענ"ד היה נראה לדחות הראיה, דשאני התם כיון שנוגע לדינא לענין קידוש, א"כ כיון דס"ל לעיקר כשיעור הגדול, אשר לפי"ז לא יצאו יד"ח קידוש, ע"כ הורה שיעור לקדש שוב, כיון שכאן אם נחמיר כשיעור הקטן יצא קולא לגבי קידוש. משא"כ באופן שהשיעור נפח הקטן הוא רק לחומרא, י"ל דנחמיר אף בדברים ששייך למדוד בשיעור אורך. וצ"ת.

ועב"פ גם אם ננקוט שלפי החזו"א לא נחמיר במקוה כשיעור הקטן, יהא ניתן לקיים את החידה לפי דעת המשנ"ב (סי' רצא ס"ק סח, ובביאור"ל ד"ה של, ובסי' תפ"ו ס"ק ע"ב ע"פ ע"ה) אשר הכריע להחמיר בדאו' כב' השיעורים. אשר לפי"ז בגר הנ"ל נחמיר כי הוא יהודי [עכ"פ לענין דאו'], ומאידך בודאי לא יצטרך להחמיר לקיים המצוות כהשיעור הגדול.

'ובחרת בחיים'

רשימות מהנהגות ודברים שנשמעו מאדמו"ר מרן שה"ת זצ"ל

גורל על מסכתות

בחור אחד סיפר למרן זצ"ל כי נסתפק איזה מס' ללמוד, וע"כ עשה גורל עם פתיקים של כל המסכתות [כולל מסכתות קטנות], ויצא לו ה' פעמים כמעט ברציפות [עם הפסק פ"א], מסכת הוריות. ובא לשאול האם זה סימן הגרלה שעושה אדם פשוט, א"ד דוקא כהן גדול ביוה"כ או פייס בביהמ"ק הוי ראייה. והשיב מרן זצ"ל, זה ראייה.

אשמח מאוד בהערות ותגובות [והשגת הגליון] בפני' - 0533130380